

УДК 343.13(477)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВИТРАТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Павлишин А.А., к. ю. н.,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена аналізу законодавства, спеціальної літератури та судової практики щодо процесуальних витрат у кримінальному провадженні України. У результаті проведеного аналізу виявлено причин незадовільного стягнення процесуальних витрат із засуджених у дохід держави на практиці та наведені аргументовані пропозиції стосовно їх усунення шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: кримінальне провадження, процесуальні витрати, відшкодування процесуальних витрат, стягнення процесуальних витрат.

Статья посвящена анализу законодательства, специальной литературы и судебной практики по процессуальным издержкам в уголовном производстве Украины. В результате проведенного анализа выявлены причины неудовлетворительного взыскания процессуальных издержек с осужденных в доход государства на практике и приведены аргументированные предложения по их устранению путем внесения соответствующих изменений и дополнений в действующий Уголовный процессуальный кодекс Украины.

Ключевые слова: уголовное производство, процессуальные издержки, возмещение процессуальных издержек, взыскание процессуальных издержек.

Pavlyshyn A.A. PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF PROCEDURAL COSTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the analysis of the legislation, special literature and judicial practice regarding to the procedural costs in the criminal proceedings of Ukraine. As a result of the analysis, reasons of the unsatisfying recovery of procedural costs from convicts into the state's income in practice have been defined, as well as reasonable suggestions concerning their abolishment by introducing appropriate amendments and additions to the current Criminal procedural code of Ukraine have been given.

Key words: criminal proceedings, procedural costs, compensation of procedural costs, recovery of procedural costs.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження пов'язане із значними матеріальними затратами. До них належать витрати на оплату праці посадових осіб, які ведуть процес; витрати на утримання приміщень і експлуатацію техніки; витрати, пов'язані з явкою і виплатою винагороди особам, які залучаються в кримінальний процес та ін. Матеріальних затрат на кримінальне судочинство зазнає не тільки держава, а й зацікавлені в результатах провадження учасники процесу.

Частина цих та деякі інші витрати на кримінальне судочинство, визначені Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України, іменуються процесуальними витратами (до ухвалення КПК України 2012 р. вони називалися судовими витратами – А. П.).

Як зазначається в літературі, основним призначенням інституту судових (процесуальних) витрат є компенсація державі понесених нею окремих витрат на кримінальний процес через їх стягнення із засудженого за вчинення злочину [1, с. 42; 2, с. 72–73; 3, с. 29; 4, с. 6].

З огляду на це, у теорії були розроблені ознаки, яким мали відповідати процесуальні витрати:

1) ці витрати пов'язані із здійсненням провадження в кримінальній справі;

2) вони відшкодовуються державою тим суб'єктам кримінального процесу, які залуча-

ються до нього або мають власний чи представлений інтерес;

3) їхній склад (елементи судових витрат) визначений у законодавстві;

4) наявність суб'єкта, з якого ці витрати стягуються або на якого покладаються в кінцевому результаті [4, с. 15; 5, с. 548–554].

Водночас наводилися такі пояснення.

Що стосується першої ознаки – витрат, пов'язаних із кримінальним провадженням, то процесуальні витрати виникають тільки у зв'язку із провадженням у конкретній кримінальній справі, на розслідування та судовий розгляд якої вони були витрачені.

Стосовно другої, то до судових (процесуальних) належать не всі витрати на кримінальний процес, а лише ті, які відшкодовуються державою (органами досудового слідства, судами) тим суб'єктам кримінального процесу, що залучаються до нього (свідки, спеціалісти, експерти, поняті, статисти, установи, в яких зберігалися речові докази) або мають власний чи представлений інтерес у ньому (потерпілі, цивільні позивачі, їхні представники). Зазначені суб'єкти, оскільки вони або залучаються, або за власною ініціативою беруть участь у кримінальному процесі, зазнають певних витрат (пов'язаних з явкою, із зберіганням доказів та ін.). З метою заохочення їх до участі в процесі та й заради справедливості держава повинна відшкодувати

(компенсувати) їм понесені ними матеріальні витрати.

Не можуть належати до судових (процесуальних) витрати на оплату праці слідчого, прокурора, пов'язані з розслідуванням справи.

Але для того, щоб уникнути суперечок, що саме відносити до судових витрат, їх перелік передбачено в законі (третя ознака).

Що стосується останньої ознаки, то суб'єктами, з яких, відповідно до законодавства, стягуються судові витрати, виступають особи, визнані винними у вчиненні злочину, за деякими винятками, передбаченими законодавством, коли судові витрати відносять на рахунок держави (малозабезпеченість винного, витрати на оплату послуг перекладача) або стягуються з батьків чи інших законних представників неповнолітнього засудженого. Органи досудового слідства, суд є проміжними суб'єктами, з коштів яких компенсують зазначені витрати, щоб не чекати часу стягнення цих витрат із винного [6, с. 7].

Інститут процесуальних витрат, очевидно, виходячи з його суто практичного значення, зберігся і в КПК України 2012 р., в якому йому навіть, на відміну від КПК України 1960 р., присвячено окрему гл. 8 «Процесуальні витрати», яка містить аж дев'ять статей.

Ступінь розробленості проблеми. Над окремими аспектами процесуальних (судових) витрат у кримінальному процесі України працювали О. Горбачов, М. Мазуркевич, В. Недвиженко, В. Нор, Л. Шоха, В. Тертишник, О. Перепадя. 2003 р. автором цієї статті захищено кандидатську дисертацію на тему: «Судові витрати у кримінальному процесі України», а 2017 р. Н. Поліщак захистила кандидатську дисертацію на тему: «Процесуальні витрати у кримінальному провадженні України».

Однак попри наукову зацікавленість та відповідне правове регулювання, як показує аналіз матеріалів судової практики, з обвинувачених (засуджених) на користь держави стягуються лише витрати на проведення судових експертиз [7; 8; 9; 10; 11] та інколи на користь потерпілого стягуються витрати на правову допомогу останньому [12; 13], а щодо всіх інших процесуальних витрат рішення судами не ухвалюються взагалі.

З огляду на зазначене, **метою статті** є виявлення причин такого незначного стягнення процесуальних витрат з обвинувачених (засуджених) та наведення пропозицій стосовно їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що в такий складний для держави час, коли вишукуються будь-які можливості для поповнення державного бюджету або бодай для його економії, держава не використовує такої можливості для компенсації бюджету через стягнення хоча б частини цих витрат з осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, на розслідування справи щодо яких вони були використані. Але чому? Спробуємо розібратися із цією проблемою.

На перший погляд, аналіз гл. 8 КПК України дозволяє зробити висновок, що проблема полягає в тому, що законодавець у цій главі просто не передбачив можливості стягнення

із засуджених на користь держави інших процесуальних витрат, окрім як витрат на проведення експертизи. Зокрема, у ст. 124 КПК, яка називається «Розподіл процесуальних витрат», у ч. 1 зазначено, що «у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь потерпілого всі здійснені ним документально підтверджені процесуальні витрати. За відсутності в обвинуваченого коштів, достатніх для відшкодування зазначених витрат, вони компенсуються потерпілому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом для компенсації шкоди, завданої кримінальним правопорушенням».

А в ч. 2 встановлено, що «у разі ухвалення обвинувального вироку **суд стягує з обвинуваченого на користь держави документально підтверджені витрати на залучення експерта**».

Здавалося би, ось джерело проблеми. Але перш ніж перейдемо до її вирішення, зупинимось ще на аналізі змісту самих норм цієї статті. Із ч. 1 цієї статті випливає, що в разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь потерпілого всі здійснені ним документально підтверджені процесуальні витрати. Водночас аналіз інших статей цієї глави КПК України (ч. 2 ст. 120, ч. 2 ст. 122, ч. 1 ст. 124) дозволяє зробити висновок, що з обвинуваченого на користь потерпілого можуть **стягуватися лише витрати на правову допомогу**. За відсутності ж в обвинуваченого коштів, достатніх для відшкодування зазначених витрат, вони компенсуються потерпілому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом для компенсації шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Оскільки в Україні такий закон відсутній, зазначені витрати відшкодовуються потерпілим за рішенням суду з Державного бюджету України, якщо такі в ньому будуть передбачені на відповідні заходи (компенсацію процесуальних витрат).

Як здається, знов таки на перший погляд, у зазначені норми закралася технічна помилка.

Річ у тому, що, виходячи із принципу змагальності та справедливості процесу, процесуальні витрати, за загальним правилом, покладаються на ту сторону, яка програла процес у повному обсязі. Тому в разі ухвалення обвинувального вироку суд повинен стягнути з обвинуваченого на користь держави всі понесені нею (органами досудового слідства чи судом, які фінансуються з бюджету) документально підтверджені процесуальні витрати, зокрема і витрати, **пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів**, а не тільки на залучення експерта, за винятком тих, які, згідно з вимогами закону, априорі відносяться на рахунок держави (ч. 3 ст. 120, ч. 2 ст. 122, ч. 1 ст. 123 КПК).

У контексті викладеного потрібно зазначити, хоча й законодавець цього прямо не передбачає, що в разі ухвалення виправду-

вального вироку процесуальні витрати також відносяться на рахунок держави, а обвинуваченому (виправданому) компенсуються документально підтверджені понесені ним витрати. Такий висновок впливає з логіки речей, оскільки особа не повинна нести витрати за провадження в справі про злочин, якого вона не вчиняла, та й із п. 1 ч. 4 ст. 374 КПК, який визначає зміст резолютивної частини виправдувального вироку і вказує, що вона має містити і рішення щодо процесуальних витрат.

Крім того, відповідно до ст. 119 КПК, суд, враховуючи майновий стан обвинуваченого, за власною ініціативою або за його клопотанням має право зменшити розмір належних до сплати процесуальних витрат чи звільнити від їх оплати цілком або частково. У такому разі неоплачені витрати також відносяться на рахунок держави. Водночас суд повинен навести мотиви такого рішення.

Решта передбачених ст. 118 КПК процесуальних витрат у разі ухвалення обвинувального вироку мають стягуватися судом з обвинуваченого на користь держави. І це потрібно чітко передбачити в КПК.

Проте загальний аналіз усіх норм гл. 8 КПК України приводить нас до ще одного висновку, а саме: запропонований спосіб вирішення проблеми її загалом не розв'яже, оскільки сама проблема має глибший характер.

Річ у тому, що, як зазначалося вище, однією з ознак процесуальних витрат у кримінальному процесі є їхній компенсаційний характер, вони мають відшкодуватися державою тим суб'єктам кримінального процесу, які залучаються до нього або мають власний чи представлений інтерес. Тобто перш ніж стягнути їх на користь держави із засудженого, їх потрібно спочатку відшкодувати тим учасникам процесу, які їх безпосередньо зазнали.

Проте в гл. 8 КПК України немає норм, які б передбачали можливість відшкодування (компенсації), наприклад, витрат з явки свідкам чи потерпілим, чи спеціалістам або експертам, чи витрат на зберігання чи пересилання речових доказів.

Так, у ч. 2–5 ст. 121 КПК передбачено: «Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження підозрюваного, обвинуваченого, він несе самостійно».

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження захисника, несе підозрюваний, обвинувачений.

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження представника, несе особа, яку він представляє.

Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, встановлюється Кабінетом Міністрів України».

Механізму ж відшкодування чи компенсації цих витрат не передбачено.

У ст. 122 КПК закріплено: «Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів, несе сторона кримінального провадження, яка заявила

клопотання про виклик свідків, залучила спеціаліста, перекладача чи експерта, крім випадків, встановлених цим Кодексом».

Витрати, пов'язані із участю потерпілих у кримінальному провадженні, залученням та участю перекладачів для перекладу показань підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України. Залучення стороною обвинувачення експертів спеціалізованих державних установ, а також проведення експертизи за дорученням слідчого судді або суду здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим установам з Державного бюджету України.

Потерпілим, цивільним позивачам, свідкам оплачуються проїзд, наймання житла та добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений зарібок чи відрив від звичайних занять».

Механізму ж відшкодування чи компенсації і цих витрат також не передбачено. Це ж саме і з витратами, пов'язаними зі зберіганням і пересиланням речей і документів (ст. 123 КПК).

Подальший аналіз норм цієї глави дозволяє дійти висновку, що це не помилка законодавця, а свідомо позиція. Це впливає зі змісту норм ст. ст. 125 і 126 КПК України. Так у ст. 125 КПК передбачено, що суд за клопотанням осіб має право визначити грошовий розмір процесуальних витрат, які повинні бути їм компенсовані, однак водночас не зазначено, що це за особи. Очевидно, що із клопотанням про визначення грошового розміру процесуальних витрат, які повинні бути їм компенсовані (відшкодовані), до суду вправі звернутися потерпілі, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, підозрюваний, обвинувачений.

У ст. ж 126 КПК зазначено, що суд вирішує питання щодо процесуальних витрат у вироку суду або ухвалою. А у зв'язку із цим сторона кримінального провадження, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі мають право оскаржити судові рішення щодо процесуальних витрат, якщо це стосується їхніх інтересів.

Зі змісту цих норм впливає, що питання відшкодування процесуальних витрат вирішує суд, але не передбачено як. Тобто первісного їх відшкодування (компенсації) на досудовому слідстві, а потім стягнення із засудженого чи зарахування на рахунок держави, як це було передбачено за КПК України 1960 р., не передбачено.

Подальші спроби виявлення причин такого регулювання й аналіз інших процесуальних кодексів України, які були чинні до викладення їх у новій редакції з 15 грудня 2017 р., зокрема, Цивільного процесуального кодексу (гл. 8 «Судові витрати», ст. ст. 79–89) та Кодексу адміністративного судочинства (гл. 7 «Судові витрати», ст. ст. 87–98), приводять до висновку, що розробники цієї глави КПК України запозичили модель врегулювання відносин, пов'язаних із процесуальними

ми (судовими) витратами в кримінальному провадженні, саме із цих процесуальних кодексів, прилаштувавши їх положення до кримінального провадження. Однак це виявилось невдалим. Але іншого і не могло бути, оскільки цивільний чи адміністративний процеси за своїм характером є приватно-позовними і змагальними, а процес кримінальний є публічним. У цивільному чи адміністративному процесі судові витрати цілком покладаються на сторони, а в кінцевому результаті сторона, яка процес програла, повинна відшкодувати протилежній стороні понесені нею судові витрати. І робиться це цілком логічно за рішенням тільки суду. Зовсім інша ситуація із кримінальним процесом, де процесуальні витрати здебільшого (витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, витрати, пов'язані зі зберіганням і пересиланням речей і документів, на залучення експерта та ін.) несе держава в особі органів, які здійснюють провадження (органів досудового розслідування і суду). У разі ж визнання обвинуваченого винним у вчиненні злочину чи закриття провадження за нереабілітуючими підставами процесуальні витрати повинні стягуватися з нього в дохід держави.

Отже, для того, щоб інститут процесуальних витрат у кримінальному провадженні реально запрацював на практиці і почав виконувати своє основне призначення, потрібно насамперед чітко передбачити в КПК України, що процесуальні витрати відшкодовуються учасникам кримінального провадження одразу після їх документального підтвердження органом, який здійснює провадження залежно від стадії провадження (органом досудового розслідування чи судом), а також, що в разі визнання обвинуваченого винним у скоєнні злочину всі процесуальні витрати (за винятком тих, які зараховуються на рахунок держави) стягуються з нього в дохід держави.

Але потрібно зазначити, що наведені позиції самі собою ще не забезпечать ефективної дії інституту процесуальних витрат у кримінальному процесі на практиці. І пов'язано це з тим, що норми гл. 8 КПК України мають ще й інші недоліки, які не сприяють їх ефективному застосуванню в конкретних провадженнях.

Так, ст. 119 КПК передбачає, що «суд, враховуючи майновий стан особи (обвинуваченого, потерпілого), за власною ініціативою або за її клопотанням має право своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати процесуальних витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату процесуальних витрат на визначений строк». Однак, виходячи із призначення процесуальних витрат, на відміну від цивільного чи господарського процесу, вони можуть стягуватися лише з обвинуваченого, а не потерпілого. Тому, враховуючи наведене, потрібно зазначити, що суд може зменшити розмір належних до оплати процесуальних витрат чи звільнити від їх оплати цілком або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату процесуальних витрат на визначений строк лише обвинуваченому.

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 119 КПК, якщо оплату процесуальних витрат відстрочено або розстрочено до ухвалення судового рішення, витрати розподіляються відповідно до судового рішення. Однак, виходячи з видів процесуальних витрат і специфіки кримінального провадження, принципу змагальності, питання про відстрочку або розстрочку оплати процесуальних витрат може вирішуватися судом лише під час постановлення вироку або ухвали в справі, тобто після закінчення провадження.

Суд не вправі звільнити обвинуваченого під час досудового чи судового провадження, наприклад, від оплати послуг захисника, оскільки останній працює за оплату, а не безкоштовно. Якщо ж в обвинуваченого немає коштів на оплату послуг захисника, йому призначають захисника коштом Державного бюджету України для надання безоплатної правової допомоги (див. ст. 149 та ч. 3 ст. 120 КПК – А. П.), а не звільняють від оплати процесуальних витрат на його призначення. Виняток можуть становити хіба що витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів і експертів (ст. 122 КПК). Однак застосування такої процедури на практиці знівелює роль сторони захисту в збиранні доказів і буде відступом від принципу змагальності. Та й реалізувати її буде досить складно. Наприклад, обвинувачений заявить клопотання на досудовому слідстві про виклик свідка захисту, але водночас попросить звільнити його від обов'язку компенсувати свідку витрати, пов'язані із залученням до провадження. Згідно із законом, рішення про таке звільнення ухвалює суд, тому із клопотанням звільнити від обов'язку компенсувати свідку витрати, пов'язані із залученням до провадження, обвинувачений має звернутися до суду. Суд, розглянувши таке клопотання, за наявності підстав, задовольнить його. Водночас витрати свідку, пов'язані із залученням до провадження, очевидно, компенсують порядком, передбаченим ст. ст. 125–126 КПК.

Тому наведене законодавче положення на практиці не буде дієвим і його потрібно видалити.

Ст. 120 КПК серед витрат на правову допомогу в ч. 2 передбачає, що «витрати, пов'язані з оплатою допомоги представника потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, які надають правову допомогу за договором, несе відповідно потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач». Проте тут варто було б зазначити, що, оскільки цивільний позов не є характерним інститутом для кримінального судочинства та враховуючи особливості власне кримінального провадження, витрати на оплату правової допомоги представника цивільного позивача та цивільного відповідача, які надають правову допомогу за договором в кримінальному провадженні, недоцільно відносити до кримінально-процесуальних витрат. Ці витрати характерні суто для цивільного процесу із властивою йому змагальністю та диспозитивністю, тому порядок їх визначення та розподілу має регламентуватися Цивільним процесуальним кодексом.

У ч. 1 ст. 121 КПК зазначено, що «витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, – це витрати обвинуваченого, підозрюваного, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, **його захисника**, представника потерпілого, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту, найманням житла, виплатою добових (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також втрачений заробіток чи витрати у зв'язку із відривом від звичайних занять». Однак тут потрібно наголосити, що **витрати захисника підозрюваного чи обвинуваченого та представника потерпілого, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту**, не можуть належати до витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, оскільки, виходячи зі ст. 29 Правил адвокатської етики, затверджених звітним-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р., витрати, пов'язані з явкою адвоката (транспортні витрати), включаються до витрат на правову допомогу (гонорар) [14]. Тому це положення потрібно виключити із цієї статті КПК.

З тих самих міркувань потрібно виключити зі ст. 121 КПК і ч. 3, яка передбачає, що витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження захисника, несе підозрюваний, обвинувачений.

Згідно із ч. 1 ст. 122 КПК, «витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів, несе сторона кримінального провадження, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучила спеціаліста, перекладача чи експерта, крім випадків, встановлених цим Кодексом». Буквально тлумачення цієї норми дозволяє зробити висновок, що такі витрати будуть мати місце, якщо про виклик зазначених осіб клопоче одна зі сторін, а такі клопотання можуть заявлятися лише в суді. Однак таке тлумачення здається помилковим, оскільки залучення свідків, спеціалістів, перекладачів і експертів можливе і на досудовому розслідуванні за ініціативою органів, які його ведуть (див. ст. 133 КПК – А. П.), а також і за клопотанням сторони захисту чи потерпілого через ці органи, а також через слідчого суддю (див. ст. 134 КПК – А. П.).

Отже, якщо викликає слідчий орган поліції, то цей же орган поліції має компенсувати відповідні витрати, пов'язані з викликом. І це потрібно чітко передбачити в КПК.

Наступне. Відповідно до ч. 1 ст. 123 КПК, «витрати, пов'язані зі зберіганням і пересиланням речей і документів, здійснюються за рахунок Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

Дійсно, за загальним правилом, речові докази зберігаються при справі чи у відповідних камерах зберігання речових доказів органів досудового слідства, суду (п. 13 Інструкції про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду, за-

твердженої спільним Наказом Генеральної Прокуратури України, Державної податкової адміністрації України, Верховного Суду України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної судової адміністрації України від 27 серпня 2010 р. № 51/401/649/471/23/125) [15]. За таких обставин витрати на їх зберігання несе держава в особі органів досудового слідства чи суду. Але інколи таке зберігання неможливе через певні обставини (надмірна громіздкість, потреба в особливому догляді – живі чи навіть мертві тварини тощо), тому вони передаються на зберігання відповідним підприємствам, установам чи організаціям, про що складається протокол і за що останні отримують відповідну плату. Наприклад, відповідно до цієї Інструкції, речові докази у вигляді вибухових речовин передаються для зберігання на склади військових частин або відповідних державних підприємств (організацій), отруйні та сильнодіючі речовини передаються на склади організацій, які мають відповідний дозвіл на їх зберігання і де є належні умови для зберігання, за узгодженням чи з відома їх керівництва (командування) (ч. 2 п. 16); робоча та домашня худоба, птиця, сім'ї бджіл, а також шкіряна і хутряна сировина, зерно, фураж, овочі й інша сільськогосподарська продукція видається потерпілим особам або організаціям, за їх відсутності – державним чи колективним сільськогосподарським підприємствам за територіальністю з оформленням відповідного акта (п. 39).

Витрати, пов'язані зі зберіганням таких речових доказів чи документів, мають відшкодовуватися зазначеним органам із коштів органів, які здійснюють провадження в кримінальній справі, і на підставі відповідних документів, оформлених ними, включаються до процесуальних витрат, а в кінцевому результаті стягуються з особи, визнаної винною у вчиненні злочину, на розслідування якого вони були затратені. І це потрібно передбачити в КПК, інакше незрозуміло, для чого їх відносити до процесуальних витрат, а потім не стягувати з винного, чим тоді вони відрізняються від заробітної плати слідчого, яка оплачується з державного бюджету.

Щодо витрат на пересилання речових доказів чи документів, то інколи під час провадження в кримінальних справах органи досудового розслідування, суди наявні в справі докази пересилають один одному. Наприклад, коли та сама зброя використовувалася під час скоєння злочинів у різних регіонах, і для проведення слідчих дій вона пересилається з одного регіону в інший, коли після вирішення спорів про підслідність чи підсудність справа з речовими доказами пересилається належному слідчому чи суду. Крім того, на практиці трапляється, що у зв'язку з розслідуванням кримінальних проваджень речові докази направляються в експертні установи для дослідження, а під час розслідування злочинів особливої складності речові докази направляються для дослідження в центральні – головні експертні установи, які зазвичай розташовані в Києві. Тому пересилання речових доказів чи документів на значні відстані

відповідно коштує. Витрати ці теж належать до процесуальних і мають стягуватися з обвинуваченого, визнаного винним у скоєнні злочину.

Ну і на завершення. Зважаючи на вищезазначене, нелогічною є і норма ст. 125 КПК, за якою суд за клопотанням осіб має право визначити грошовий розмір процесуальних витрат, які повинні бути їм компенсовані, оскільки компенсація (відшкодування) процесуальних витрат, як уже згадувалося раніше, має відбуватися не за рішенням суду на завершальній стадії процесу, а одразу після виникнення цих витрат на відповідній стадії (досудового розслідування чи судового розгляду) за рішенням відповідного органу, який здійснює на цій стадії провадження. Тому цю статтю необхідно видалити з КПК України.

Висновки. З усього вищезазначеного можна зробити узагальнення: для того, щоб інститут процесуальних витрат у кримінальному провадженні України виконував своє призначення, а саме: компенсацію державі понесених нею окремих витрат на кримінальний процес через їх стягнення із засудженого (обвинуваченого) за вчинення злочину, до гл. 8 КПК України «Процесуальні витрати» потрібно внести цілий комплекс запропонованих змін і доповнень. Це, своєю чергою, може стати підґрунтям для подальших наукових розроблень відповідних питань, оскільки внесення змін до КПК України вимагатиме і розроблення відповідних підзаконних актів, які б забезпечували реалізацію законодавчих новел на практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шоха Л. Про матеріальний стан правосуддя і судові витрати. *Право України*. 1993. № № 5–6. С. 42–44.
2. Сидорова Н. Поняття судових издержек в советском уголовном процессе. *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 1987. № 1. С. 72–75.
3. Власова Н. Досудебное производство в уголовном процессе: пособие М.: ЮРМИС, 2000. 144 с.
4. Нор В., Павлишин А. Судові витрати у кримінальному процесі України: монографія. К: Атіка, 2003. 176 с.
5. Павлишин А. Поняття судових витрат у кримінальному процесі. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. Львів, 2001. Вип. 36. С. 548–554.
6. Павлишин А. Судові витрати у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 19 с.
7. Справа № 599/1228/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68563366>.
8. Справа № 11кп/797/25/13 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31606600>.
9. Справа № 754/15882/16-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65642425>.
10. Справа № 187/369/17 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66511694>.
11. Справа № 674/1061/16-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61221528>.
12. Справа № 663/144/15-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43180264>.
13. Справа № 173/137/16-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62095417>.
14. Правила адвокатської етики. URL: <http://vkdk.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf>.
15. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10>.